

Kommunal- og distriktsdepartementet

Vår ref.:
[Navn]Deres ref.:
[Navn]Dato:
12. juni 2024

Innspill til forslag til nye statlige planretningslinjer for klima og energi

Tekna er fagforeningen for 108 000 naturvitere, teknologer og studenter. Våre medlemmer har høyere utdanning og representerer viktige kunnskapsmiljøer i Norge. Tillitsvalgte og medlemmer med fagkompetanse innen samfunns- og arealplanlegging, planlegging og utvikling av infrastruktur samt klima og miljøfag har bidratt til dette høringsinnspillet.

1. Innledning

Tekna viser til høringsbrev datert 13. mars og høringsnotat med forslag til nye statlige planretningslinjer (SPR) om klima og energi. Vi viser også til Kommunal- og distriktsdepartementets høring om nye SPR for arealbruk og mobilitet, som parallelt er på høring. Tekna sender inn høringsssvar på begge. På samme måte som departementet ser revisjon av de to SPR-ene i sammenheng, har også Tekna vurdert de to høringene i sammenheng.

Om saksgrunnlaget – gjør det mer krevende å vurdere forslaget som er sendt på høring.

Det vanlige i hørings saker er at de inkluderer et høringsnotat som inkluderer analyse av gjeldende lov/regelverk/situasjon og redegjør for vurderinger og økonomiske/administrative konsekvenser. I denne saken, og hørings saken om nye SPR for arealbruk og mobilitet, er det kun de nye forslagene som utgjør høringsnotatet.

Når det gjelder forslag til ny SPR for klima og energi, er det lagt ut et vedlegg med Miljødirektoratets svar på oppdrag om evaluering og skisse til nye planretningslinjer for klima- og energiplanlegging. Miljødirektoratets konkrete forslag til nye SPR er imidlertid ikke lagt ut på hørings siden. Her må høringsinstansene ev. bruke eInnsyn.no. Tekna vil påpeke at dette vanskeliggjør arbeidet til høringsinstansene og dermed hever terskelen for demokratisk medvirkning.

I saken om ny SPR for areal og mobilitet, er det gjennomført en ekstern evaluering¹. Tekna har i vårt arbeid sett hen til denne, og vurdert det nye forslaget opp mot gjeldende SPR. Videre har vi sett og lyttet på departementets webinar om de to retningslinjene som ble lagt ut på nett. Men dette ble først lagt ut 13. mai, altså under en måned før endelig høringsfrist. Det inneholdt dessuten svært liten informasjon om vurderinger som er gjort, herunder vurderinger som avviker fra faglige anbefalinger i evalueringen.

Slik vi vil utdype under: Selv om statlige planretningslinjene etter Plan- og bygningsloven (pbl) kun har status som forskrift, er de svært viktige som styringsverktøy i norsk samfunnsutvikling og utviklingen i arealbruk. Plan- og bygningsloven er den viktigste loven for forvaltning og bruk av arealer i Norge², og statlige planretningslinjer (er et sentralt virkemiddel for å både konkretisere nasjonal politikk på viktige områder og bidra konsistens i forvaltningen av pbl.

Tekna viser videre til at 2. setning i formålet til regjeringens forslag om nye SPR for areal og mobilitet er: «*Regional og kommunal planlegging er viktige virkemidler for å følge opp bærekraftsmålene og Norges internasjonale forpliktelser på klima- og miljøområdet.*» Også i lys av dette, mener Tekna at det er uheldig at det ikke er utarbeidet et sammenfattet høringsnotat i denne saken, som grunnlag for medvirkning og en god høringsprosess.

2. Overordnet innspill: Behov for å styrke kommunenes arbeid med klima, energi og klimatilpasning – forslaget er et skritt i riktig retning, men kan bli bedre.

Som Miljødirektoratet viser til³, er et funn fra evalueringen av pbl (EVAPLAN), at SPR klima er den statlige planretningslinjen som har minst påvirkning på kommunal planlegging. Det er derfor behov for en oppgradering og styrking av denne SPR-en.

Miljødirektoratet foreslår 7 veivalg for videre oppfølging, og et konkret forslag (skisse) til ny retningslinje. Som vi har påpekt over, er ikke denne skissen enkelt tilgjengelig for høringsinstansene.

Basert på gjennomgang av de 7 veivalgene opp mot forslaget til retningslinjer, er Teknas vurdering at alle veivalgene er ivaretatt. På et overordnet nivå, er Tekna positiv til at det foreslås forsterkede retningslinjer om klima og energi.

Tekna støtter at det foreslås en direkte kobling til nasjonale klimamål. Et av disse klimamålene er å bli et lavutslippsamfunn i 2050. Dermed er dette også

¹ Selvig E. m.fl. (2022): «Evaluering av Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-areal- og transportplanlegging. Civitas, OsloMet og CICERO Senter for klimaforskning

² NOU 2024:2, kapittel 5.2.3

³ I sitt svar på evalueringoppdraget, som er vedlegg til denne hørings-saken og lagt ut på miljødirektoratets høringside: <https://www.miljodirektoratet.no/hoeringer/2024/mars-2024/horing-av-forslag-til-reviderte-statlige-planretningslinjer-for-klima-og-energi/>

implisitt i formålsbestemmelsen punk a). Tekna mener dette bør framgå eksplisitt i formålsbestemmelsen.

Tekna mener det er positivt at sikring av «livsgrunnlaget og naturmangfoldet» er tatt inn i formålsbestemmelsens punkt b.

Tekna mener det er positivt at retningslinjene har et eget punkt (4.1) som klargjør ansvaret for de ulike forvaltningsnivåene (staten, fylkeskommunene og kommunene) for å skaffe og bruke kunnskap.

Tekna støtter også intensjonen bak forslaget om å bidra til å integrere klimamål og klimahensyn mer gjennomgående i planlegging og virksomhetsutøvelse, fremfor et krav om at kommunene må ha egne klimaplaner. Dette gir også en bedre sammenheng mellom disse retningslinjene og de nye retningslinjene for areal og mobilitet.

Tekna mener det er positivt og viktig at det er foreslått (i kapittel 3) at planer i strid med retningslinjene, kan gi grunnlag for innsigelse. Slik det blant annet framgår av evalueringen av de statlige planretningslinjene for samordnet bolig-areal og transportplanlegging⁴, er innsigelsesinstituttet avgjørende for om SPR får effekt som styringsverktøy.

Tekna mener også det er positivt at forslaget til nye retningslinjer har med viktige tema som det har blitt noe økt bevissthet om de siste årene, som karbonrike arealer og sirkulær økonomi.

Til slutt i våre overordnede merknader, vil Tekna påpeke at hverken direktoratet eller departementet har foreslått endringer i kapittel 5 om klimatilpasning. Vi synes det er overaskende sett i lys av at regjeringen i juni i fjor la fram en ny stortingsmelding om klimatilpasning, med ambisjoner om en betydelig oppdatering av klimatilpasningspolitikken. I meldingen understrekes kommunenes nøkkelrolle. Tekna vil derfor benytte denne anledning til å fremme noen konkrete forslag også når det gjelder klimatilpasning.

3. Teknas konkrete innspill til forslaget

I det videre avgrensner vi oss til å fremme enkelte forslag som vi mener vil forbedre retningslinjene sammenlignet med det som er foreslått:

Punkt 4.3 c – som gjelder karbonrike arealer, inkludert myr, tidevannssump og andre typer våtmark og skog

I det ovenfor omtalte webinarer om høringforslaget, sies det at forslaget som gjelder myr må ses i sammenheng med regjeringens behandling av forslag fra Miljødirektoratet om å forby nedbygging av myr. Dersom dette blir vedtatt, vil også disse retningslinjene endres.

⁴ Selvig E. m.fl. (2022): «Evaluering av Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-areal- og transportplanlegging. Civitas, OsloMet og CICERO Senter for klimaforskning»

Tekna legger dette til grunn, og vil samtidig understreke at det haster å få på plass et forbud mot nedbygging av myr i Naturmangfoldloven. I tillegg til at myr er en naturtype som er viktig for karbonlagring, er det også viktig for biologisk mangfold og for vannrensing og fordrøyning av vann ved ekstremnedbør. Et effektivt vern av myr er derfor viktig både som klimatiltak, klimatilpasningstiltak og naturmangfoldstiltak.⁵ Det haster å få på plass effektivt helhetlig vern av myr.

I forslaget fra Tekna til endring av punkt 4.3.d (under), er det også hensyntatt at vi, i høringen til ny SPR for arealbruk og mobilitet, foreslår et «skal»-krav om arealregnskap. Når vi i forslaget under foreslår at omdisponering og nedbygging av slike arealer skal unngås, er det ikke nødvendig å vurdere alternative arealer. Det er heller ikke nødvendig å peke på areal- og naturregnskap i denne konkrete sammenhengen, siden dette heller bør være generelle virkemidler.

Konkret vil Tekna foreslå følgende endringer (ny tekst er understreket og tekst som vi ønsker å stryke er overstreket):

Planmyndigheten skal ha oversikt over hvilke arealer som er betydelige karbonlagre og/eller har betydelig verdi for biologisk mangfold. Omdisponering og nedbygging av karbonrike arealer og/eller arealer med stor naturverdi, inkludert myr, tidevannssump og andre typer våtmark og naturskog, skal unngås. ~~så langt som mulig, slik at arealenes evne til lagring og opptak av karbon opprettholdes. Alternative arealer skal vurderes, og konsekvenser skal belyses. Areal- og naturregnskap som verktøy bør vurderes.~~

Punkt 4.3.d som gjelder utnyttelse av lokale varme- og kjølekilder

Tekna viser til at utnyttelse av overskuddsvarme inneholder et svært stort energipotensial i Norge. FME Highteff ved SINTEF energi har beregnet at industrien kan frigjøre 20 TWh varmeenergi, som i stor grad er konfliktfri.⁶ De har også påpekt at datasentre kan frigjøre nesten like mye strøm som de bruker, hvis det planlegges for dette.⁷

Tekna mener det er bra at det foreslås et eget punkt om utnyttelse av lokale varme- og kjølekilder, men at dette punktet bør forsterkes.

Tekna foreslår følgende formulering:

Kommunene skal aktivt legge til rette for utnyttelse av lokale varme- og kjølekilder, herunder overskuddsvarme. Kommunene skal også legge til rette for fjernvarme eller andre felles løsninger for varme- og kjøleforsyning der det er hensiktsmessig. Ved etablering av ny virksomhet i kommunen som genererer

⁵ Vi kan også vise til vår tidligere høring (januar 2024) til Forslag til lov om oppheving av lov om endring av jordlova (oppheve forbudet mot nydyrking av myr - lov-2021-06-11-82).

⁶ Blant annet omtalt i denne saken: <https://blogg.sintef.no/sintefenergy-nb/energieffektivitet-hvordan-frigjore-20-twh-konfliktfri-energi/>

⁷ <https://www.sintef.no/siste-nytt/2024/datasentre-kan-frigjore-nesten-like-mye-strom-som-de-bruker/>

overskuddsvarme, skal kommunen som planmyndighet sørge for løsninger som utnytter overskuddsvarmen på en best mulig måte.

Kap 4.3.f – som gjelder rehabilitering og gjenbruk av bygg framfor regulering til riving

Tekna støtter forslaget om at kommunene skal vurdere rehabilitering og gjenbruk av bygg framfor regulering til riving. I tillegg til «skal»-krav om å vurdere dette, anbefaler Tekna et «bør»-krav om å følge opp en slik vurdering.

Tekna foreslår følgende formulering:

Kommunene skal vurdere om rehabilitering og gjenbruk av bygninger samlet sett er en mer bærekraftig løsning for å redusere klimagassutslipp enn regulering til riving. I oppfølging av en slik vurdering, bør kommunen så langt det er hensiktsmessig, sørge for rehabilitering og ombruk framfor nybygg, enten gjennom regulering eller som eier av kommunale bygg.

Kapittel 5 Retningslinjer for klimatilpasning – punkt 5.1 generelt

Tekna foreslår et tillegg til første setning, første ledd, slik at målet samsvarer med nytt nasjonalt mål. Videre foreslår vi å fjerne siste ledd.

Teknas forslag til ny setning er dermed:

Arbeidet med klimatilpasning skal bidra til at samfunnet og økosystemene blir bedre rustet til å møte klimaendringene, gjennom å sikre at kommuner og fylkeskommuner unngår eller begrenser risiko, sårbarhet og ulemper, ~~og drar nytte av eventuelle fordeler som følge av endringer i klimaet.~~

Andre setning: Tekna foreslår å endre denne til slik at den er i bedre samsvar med den framlagte Stortingsmeldingen om klimatilpasning⁸: Klimatilpasning handler om å ta hensyn til ~~dagens og fremtidens klima~~ et klima i endring.»

4. Avsluttende merknader: Behov for veiledning og kompetansebygging

Forslagene til nye retningslinjer for klima og energi, henger tett sammen med forslag til nye retningslinjer for areal og mobilitet. I evalueringen av gjeldende statlig planretningslinje for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging (SPR – SBATP) er anbefaling nr. 9 i evalueringen (jfr. kapittel 9), at det bør utvikles mer og bedre veiledning og flere verktøy i planleggingen. Tekna er enige i dette, og det gjelder også for oppfølging av nye SPR for klima og energi. Oppfølging av disse to retningslinjene henger nøye sammen, og det samme gjør oppfølging av de andre statlige planretningslinjene og arbeid med planlegging, utbygging og drift av infrastruktur i kommunene.

Vi viser for øvrig til Teknas innspill i høringen til nye SPR for arealbruk og mobilitet.

⁸ Meld. St. 26 (2022–2023) Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn

Med vennlig hilsen

Line Henriette Holten
generalsekretær